

Prof. Felix Godeanu

Cugetări despre ora de religie

Prof. Felix Godeanu

**Cugetări despre
ora de religie**

**Târgu-Jiu
2006**

I.S.B.N.-10: 973-0-0-04395-7

I.S.B.N.-13: 978-973-0-04395-2

Cugetări despre ora de religie

După ce am trăit o perioadă de îndoctrinare ateist-comunistă, religia și-a revendicat rolul și funcția eludată în mod forțat de fostul regim totalitar, rol pe care l-a obținut, într-o oarecare măsură, după revoluție însă să vedem cum poate fi realizată ea din perspectivă școlară și ce putem realiza în cadrul acestei „discipline a disciplinelor”.

Înainte de a vorbi despre „educație religioasă”, în școală, trebuie să hotărâm denumirea corectă a acestei discipline și dacă ceea ce realizăm la catedră reprezintă învățământ religios, așa cum susține prof. Ana Danciu sau educație religioasă, cum consideră a fi corect psihopedagogul Constantin Cucuș.

Învățământul religios reprezintă rețeaua de școli specializate, de diferite grade, organizate de fiecare cult în parte, ce pregătesc cadre specializate pentru exercitarea cultului, viitori teologi; iar **educația religioasă** este o componentă a învățământului românesc cu o valoare formativă indubitabilă, posibilă a fi realizată

și în școală, prin transmiterea unor cunoștințe teoretice, cât și în afara ei, realizată mai ales în familie, biserică, structuri asociative, mass-media, etc., concretizată prin trăirile și experiențele spirituale dobândite de fiecare individ în parte. Din definițiile date de pedagogi suntem tentați să dăm dreptate D^{lui} Constantin Cucuș însă, personal cred că, denumirea de educație religioasă este și aceasta improprie, mai ales în societatea românească actuală, deoarece educația religioasă se realizează de fapt în afara orelor de religie – prin familie, societate, biserică, și presupune atât o latură afectivă, ce este ipostaziată prin trăirile de respect și evlavie, care, dacă sunt impuse în școală, conduc spre trăiri fariseice și nu putem forma „creștini practicieni [...] (pentru că) Religia este ceva viu și nu o pictură, ea își dezvăluie vitalitatea în efectul său, după cum o sămânță vie încolțește de îndată ce o semănăm într-un pământ bun.”¹ cât și o dimensiune activ-participativă, ce se consumă în cursul ritualurilor, ceremoniilor sau în viața curentă.

Dacă nu realizăm în cadrul orelor de religie nici

¹ J. Comenius, citat de C. Cucuș

învățământ religios și nici educație religioasă ar trebui să ne punem următoarea întrebare: atunci ce disciplină studiem în cadrul acestor ore? Răspunsul, după părerea mea, este că denumirea corectă a disciplinei religioase studiate în școală este cea de instruire religioasă, deoarece școala este o „organizație care învață și produce învățare”², deci stimulează latura intelectuală, ce este stratificată în dogma sau concepția religioasă respectivă. Astfel **instruirea religioasă** este o categorie pedagogică în corelație cu educația, prin care realizăm transmiterea de cunoștințe și valori religioase teoretice, profesorul având rolul de a trezi în sufletul copiilor, prin transmiterea de exemple concrete, dorința de a deveni buni creștini, așa cum aflăm de la Ioan Nisipeanu „oricum va fi forma de învățământ (metodologia didactică) narativă sau dialogară, dacă a stârnit în copii aceea poftă mare de a urmări pe profesor e o formă activă. În speță, dacă povestirile religioase sunt comunicate copiilor așa încât să le trezească acel interes puternic, ele pun în mișcare sufletul lor, îl răscolesc

² Prof.Univ.Dr E.Păun – *Sociologia educației*

adânc, și această răscolire, care le nutrește sufletul, îi face tocmai prin aceasta foarte activi. Impresiile puternice primite își întind raza lor de influență în timp, departe peste limitele ceasului de lecțiune. Poți, din contră să îmboldești cu biciul întrebărilor ... și dacă după ce au scăpat de imboldul întrebărilor, nu mai au în inima lor impresii vi, care să le țină mai departe sufletul sub stăpânirea lecției predate, zadarnică a fost truda, lecția i-a lăsat pasivi, inerți interior”, iar datoria elevului este de a pune în practică aceste cunoștințe.

În continuare vom emite câteva cugetări despre procesul instructiv-educativ necesar bunei desfășurări a instruirii religioase.

În concepția noastră un bun profesor nu este acela care este tributar standardelor pedagogice, acela care proiectează lecția perfect, sau aproape perfect din punct de vedere psihopedagogic, ci cel care face din meseria sa o misiune, cel „care nu robotizează didactica, fiind împotriva standardelor didactice”³ iar din procesul instructiv-educativ o artă de comunicare și comuniune cu

³ Prof.Univ.Dr E.Păun – *Sociologia educației*

alți semeni, cel care transmite educatului o parte din personalitatea proprie, cel care este chemat pentru „șlefuirea sufletească” a diamantelor sale, cel care se străduiește el mai întâi pe calea desăvârșirii și mai apoi cere acest lucru de la elevii săi, pentru „a se mântui atât el cât și să-i mântuiască pe cei ce îl ascultă”⁴, pentru că el este „lumina lumii și sarea pământului”⁵; cu alte cuvinte „învățător (didaskalos) cu adevărat este cel care a învățat să cunoască adevărurile divine din cartea pe care a scris-o Dumnezeu cu propriul Său deget în inima noastră, adică prin lucrarea și luminarea pe care ne-a trimis-o și care se poate lipsi de celelalte cărți. **Necuviincios lucru este învățătorilor să se conducă după cele ce le-au scris alții iar nu după cele ce le-au fost descoperite**, precum necuviincios lucru este pictorilor să imite doar originalele altora și să nu creeze nimic nou.”⁶ Din această cauză educatorul trebuie să înțeleagă că este „egalul educatului”⁷ și că trebuie să realizeze o instruire religioasă naturală, fără a impune,

⁴ I Timotei IV, 16

⁵ Matei V, 13-14

⁶ Sf. Ioan Scărarul – Scara raiului

⁷ Prof. Univ. Dr. E. Păun – Sociologia educației

pedepsi sau anatematiza, iar ceea ce dă elevilor trebuie să fie în raport cu psihologia lor – relația dintre profesor și elev va fi reglată permanent în funcție de permisivitatea situațiilor psihologice; profesorul nu trebuie să alimenteze atitudinile de respingere, acestea realizându-se în special dacă sunt implicate cunoștințele ce implică un caracter moral și etic ridicat; o altă regulă importantă prevede crearea unei atmosfere plăcute și interesante pentru copil sau tânăr, profesorul încercând să se apropie cât mai mult de sufletul copilului atât prin conținut cât și prin limbaj; dascălul având nevoie de prezența mereu vie a icoanei Mântuitorului Hristos în centrul activității sale (principiul Hristrocentric). Mai mult decât atât educatorul trebuie să țină cont de libertatea individului deoarece „ practicarea religiei constă, prin însăși natura sa, în primul rând în acte interioare voluntare și libere prin care omul se îndreaptă direct spre Dumnezeu: astfel de acte nu pot fi nici impuse, nici interzise de o putere pur omenească”⁸; principiul libertății alegerii în cunoștință de cauză fiind încălcat dacă „cei chemați” să

⁸ Conciliul II Vatican

facă instruirea religioasă fac presiuni psihologice sau nu-și păstrează neutralitatea și onestitatea argumentativă în raport cu obiectul pledoariei lor; iar apropierea de sufletul copilului trebuie făcută cu mare precauție și cu o neîntrecută iubire. Profesorul de asemenea trebuie să fie conștient că **menirea sa este de a desăvârși chipul lui Dumnezeu în om și că „este o cumplită monstruozitate să vezi în univers aștrii lipsiți de lumină, dar care trebuie să lumineze”⁹**. Profesorul, și mai ales preotul-profesor, trebuie să conducă cu tact și înțelepciune, pe toții elevii și pe fiecare în parte pe urcușul greu al desăvârșirii, să le arate calea și mijloacele care duc la Împărăția cerurilor, iar pentru a-și atinge finalitățile el trebuie să fie conștient că, pe lângă o pregătire teologică, pedagogică și metodologică, are nevoie de o viață curată, altfel spus el ar trebui să fie primul care este luminat de lumina învățăturilor sale.

Cu toate că este foarte greu să formezi valori morale și creștini adevărați într-o societate în care primează valorile „social-democratice”, bazate pe

⁹ Sf. Ioan Hrisostom

fariseism și pe credință pseudo-religioasă, într-o societate în care Dumnezeu este acceptat ca o entitate necesară pentru a stăpâni și conduce cu ajutorul ei „prostimea”, într-un mediu care își aduce aminte de divinitate doar atunci când este înconjurat de posibili credincioși, într-o societate în care religia și biserica de multe ori se pun involuntar, sau nu, în serviciul unor forțe politice ce nu au idei despre dragostea creștină și care tind să devină „trăitori ai creștinismului” doar pentru a câștiga bunuri și avantaje trecătoare și pentru a beneficia de simbolurile religioase, prin apelul abuziv la iconografie, simbolistică și gestică de tip religios; într-un cuvânt într-o societate ateistă, nu trebuie să uităm de îndemnul Mântuitorului: „dacă veți avea credință cât un grăunte de muștar, veți zice muntelui acestuia: Mută-te de aici dincolo și se va muta; și nimic nu va fi vouă cu neputință”¹⁰, iar dacă conștientizăm importanța misiunii pentru care am fost aleși, lupta noastră cu „leul ispitelor” va fi una rodnică. **Nu trebuie să uităm că acum devenim luptători pentru dreptate, corectitudine și**

¹⁰ Matei XVII,20

adevăr, luptători ce încearcă să fie „predicatori prin fapte, ci nu prin vorbe”, iar mai presus de interesele noastre personale primează dragostea de Dumnezeu și mai ales cea de semenii.

Referitor la procesul educativ al instruirii religioase putem spune că desfășurarea propriu-zisă a lecției se referă la momentele ce trebuie parcurse, cu precizarea reperelor temporale, a metodelor și mijloacelor de învățământ, a formelor de realizare a învățării. Nu există un model unic, absolut pentru desfășurarea lecției, ci în funcție de necesitățile imediate ale elevilor, este important ca planul demersului anticipativ, consumat în proiectare, să se adecveze situațiilor concrete de învățare și să conducă la rezultate satisfăcătoare; astfel planul de lecție va fi destul de suplu, pentru a face loc, atunci când e nevoie, unor noi teme de discuție, nefiind exclusă chiar o abandonare pe moment a unei direcții înscrise în plan, încercând să dăm răspuns la o altă problemă propusă de elevi; fiind admise chiar și divagațiile sau alunecările tematice, dat fiind că elementele culturii religioase sunt

numeroase și complexe¹¹. În sprijinul acestei concepții vine, indirect și Ioan Cerghit care spune că „nici un model enunțat¹² nu este atotcuprăzător, nu poate să acopere toate sarcinile și aspectele esențiale ale instrucției școlare, nu își poate aroga o valoare universală. Fiecare pierde din vedere caracterul dialectic, contradictoriu în multe privințe, al unui atât de complex proces de învățământ ca cel din școala de astăzi. [...] De exemplu, deși învățământul prin descoperire entuziasmează astăzi mulți învățători și profesori, ar fi totuși, exagerat să ne închipuim că elevii vor putea să descopere și să explice totul; ar fi o greșeală să nu recunoaștem că gândirea acestora are limitele ei inerente, că întâmpină, nu de puține ori, obstacole greu de depășit fără să resimtă nevoia unui sprijin în cunoștințele altora (ale educatorilor). Este cert că învățământul prin descoperire favorizează dezvoltarea gândirii, a creativității, conferă trăinicie și mobilitate conceptelor, stimulează munca independentă, cultivă anumite

¹¹ C. Cucuș *Educația religioasă*

¹² - este vorba despre modelele de lecții ale pedagogiei: logocentric; empiricentric, tehnicentric, sociocentric și psihocentric

deprinderi și calități astfel greu de realizat, că are, o mare valoare formativă, însă nu mai puțin adevărat este și faptul că el nu poate acoperi totalitatea situațiilor de învățare; în plus cere și un consum mare de timp și de energie, mersul de la concret la abstract fiind lent, efortul de redescoperire prelungește prea mult, uneori, procesul de învățământ; are o eficiență scăzută în ceea ce privește formarea priceperilor și deprinderilor practice, în însușirea unor capitole sau a unor teme mai complexe și dificile care nu rămân accesibile investigației independente.” [...] De avut în vedere mai poate fi și faptul că învățământul nu urmărește întotdeauna și neapărat obținerea unei eficiențe imediate, pe termen scurt (pragmatică), relevantă în ideea operaționalizării obiectivelor și a accentului pus pe performanțe măsurabile, ci tot atât de mult, poate chiar mai mult, el este interesat în realizarea unei eficiențe pe termen lung, cumulativă, de cultivare a capacităților și aptitudinilor umane, de dezvoltare multilaterală a personalității viitorilor absolvenți.”¹³

¹³ Ioan Cerghit – *Perfecționarea lecției în școala modernă*; pag 37-42

Proiectarea lecției instruirii religioase se face ținând cont că sentimentele și judecățile religioase se formează și capătă o coloratură specifică în funcție de etapele psihogenetice de dezvoltare a omului, așa cum sintetizează Sf. Ap. Pavel în cuvintele: „Când eram copil, vorbeam ca un copil, simțeam ca un copil; judecam ca un copil; dar când m-am făcut bărbat, am lepădat cele ale copilului.”¹⁴ Copiii gândesc altfel decât adulții, interpretează diferit evenimentele, văd lumea din unghiuri diferite, percep altfel originea și finalitatea existenței umane. Astfel până la vârsta școlară capitalul spiritual acumulat de părinți se răsfrânge pozitiv asupra formării religioase a copilului. La ciclul primar se evită impunerea conceptelor religioase prin forță și se ține seama că acesta este în căutarea unei identități, iar personalitatea lui este în formare și se alcătuiește din împrumuturi care se adaugă la modul lui natural de a fi – din această cauză o mare preponderență în transmiterea conceptelor predate o au povestirile religioase care vor fi pigmentate de multe exemple din viața personală. La

¹⁴ ICorinteni XIII, 11

gimnaziu copiii se organizează în grupuri, solidaritatea și gradul de socializare cresc simțitor, iar comuniunea de interese și sentimente face ca religiozitatea să se extindă și să se amplifice. Acum încrederea copilului (cls.V-VI) este îndreptată spre altul și se confesează, acum avem datoria să transmitem copiilor necesitatea și „foamea de divinitate”, deoarece obligațiile, reglementările, sancțiunile devin ineficiente pentru el. Începând cu cls. a VII lucrurile se complică, deoarece gândirea devine critică și logică, iar în domeniul religios se manifestă tendința de a întemeia și justifica rațional dumnezeirea și ceea ce ține de ea. În această fază (cls. VII-VIII) marea majoritate a tinerilor intră într-o stare de incertitudine, orientându-se spre o stare neutră sau ateistă; o atragere forțată la religie, în această fază critică, poate fi dăunătoare atât pentru individ cât și pentru ideea credinței în sine. La liceu apar problemele grave ale percepției religiei, din cauza nonconformismului vârstei și dorinței de independență, comportamente ce nu pot fi corelate cu preceptele unei vieți îndreptate spre Dumnezeu. Cu toate că din punct de vedere intelectual tânărul poate percepe teologia, doctrina și ritualul

religios nu are stabilitatea primirii adevărilor de credință. Dacă nu ținem seama de caracteristicile vârstei educația și instruirea religioasă va fi un fiasco total, pentru că acum tânărul ia cunoștință cu minciunile, avatarurile lumii, care-l pot dezamăgi și-l pot duce într-o stare de apatie și disconfort psihic, ce vor avea repercusiuni dureroase asupra dezvoltării sale religioase. Acum el observă discrepanța dintre ideile frumoase și realitatea faptică degradantă,¹⁵ iar această discrepanță poate fi substituită doar printr-un tact pedagogic deosebit, rupt de tiparele pedagogiei și metodicii laice, profesorul de religie dând dovadă de înțelegere, bunătate și iubire de semeni, el **având de îndeplinit o misiune, ci nu o meserie**, fapt pentru care avem nevoie de chemare și vocație; acum se realizează educația mai puțin prin povestiri morale și mai mult prin exemplul nostru personal, deductibil de către elevi, ci nu trâmbițat în fața acestora, acum este necesar să punem accentul pe dialogul dintre profesor și elev pentru că „acum e momentul când de obicei se pierde, se câștigă sau se

¹⁵ C. Cucuș – *Educație religioasă*

capătă credința. Religia devine o formă de viață, a cărei expresie desăvârșită o constituie vocația. Dumnezeu, încetând de a mai fi o reflectare a imaginii părintești, întruchipează atunci valoarea supremă în care se contopesc toate celelalte.”¹⁶. La aceste clase, și nu numai, trebuie să avem iubire sinceră și dezinteresată față de „prietenii noștri”; iar dacă avem iubire avem și multă înțelegere față de lipsurile sau scăderile lor, cercetăm cu atenție problemele care-i frământă și-i neliniștesc, fie ele sufletești, fie ele materiale sau de altă natură, fiind în permanență alături de ei, prin îndemnuri și sfaturi utile. **Dacă iubim cu adevărat vom fi iubiți atât noi cât și disciplina predată**, iar el va fi câștigat pentru Hristos și Evanghelia sa, formând astfel oameni cu frică de Dumnezeu, „creștini practicieni, ci nu teoreticieni”. Transformarea oamenilor se realizează prin iubire nu prin constrângere, iar iubirea învățătorului se vedește prin cuvinte, gesturi, privire și prin fapte concrete; doar iubirea creștină are tăria de a schimba caracterele oamenilor, din răi în buni, din păcătoși în

¹⁶ Maurice Dubesse

virtuoși. Pentru a reuși în activitatea depusă avem nevoie de multă răbdare și calm, pentru că roadele muncii noastre nu pot fi văzute imediat, decât în parte, noi bucurându-ne de rezultatele muncii noastre după un anumit timp de așteptare, acesta constituind motivul pentru care trebuie să stăruim asupra învățăturilor, să le repetăm cât mai des, urmărind aplicarea lor în viața zilnică, așa după cum ne spune Sf. Ap. Pavel „îmbrăcați-vă dar, ca aleși ai lui Dumnezeu, cu milostivirile îndurării, cu bunătate, cu blândețe, cu îndelungă-răbdare”¹⁷

Un bun educator știe că la orele de instruire religioasă nu se evaluează credința elevilor deoarece nici un semen nu poate acorda calificative pentru credința altui semen; o valoare încorporată¹⁸ nu este manifestată și nu se exteriorizează într-un comportament vizibil, concret, măsurabil și exprimabil într-o formă exactă¹⁹. Prin orele de instruire religioasă propunem anumite cunoștințe de știut, atitudini de adoptat, gesturi de făcut,

¹⁷ Coloseni III,12

¹⁸ credința - înțelegerea și cunoașterea celor supranaturale

¹⁹ C. Cucuș – *Educația religioasă*

ritualuri de celebrat etc. , fiind foarte greu să evaluăm conduitele manifestate și normele emise sau pretinse de Biserică. Etichetele puse de oameni sunt imperfecte, relative, vulnerabile, mai ales când se vizează acte psihice interioare, opinii, credințe; stabilirea depărtării sau apropierii noastre de Hristos nu este de competența individului de lângă noi; credința nefiind reductibilă la un număr, la o formulă. **Adevărații credincioși nu sunt întotdeauna numai cei ce declară că sunt.** A ține morțiș să „evaluezi” credința altuia e un fel de blasfemie în fața lui Dumnezeu, un soi de fariseism în fața semenilor tăi.²⁰ La orele de religie evaluăm cunoștințele religioase ale elevilor, iar atunci când notăm „dăm un examen în fața conștiinței noastre și în fața sufletului elevilor; iar orice eroare din partea noastră, prin diminuarea sau mărirea exagerată a notei, ar trebui să ne pună în fața poruncii care ne spune să nu mărturisim strâmb²¹, adică să nu minți, în fața semenilor noștri.²²

Evaluarea unui profesor de religie nu poate fi

²⁰ C. Cucuș – *Educația religioasă*

²¹ *Ieșire XX, 16*

²² S. Șebu – *Metodica predării religiei*

făcută de oameni care se află în afara sferei valorilor religios-morale, pentru că aceștia nu pot transcende spre divinitate și nu pot să înțeleagă stilul și tactul pedagogic, propriu instruirii religioase, axat pe principiile evanghelice și hristocentrice, iar dacă aceasta totuși se întâmplă, nimic nu-i disculpă, dacă nu respectă și sfidează procesul instructiv-educativ la o asemenea disciplină (ținută neadecvată; neparticiparea la acte de cult specifice orei, necunoașterea învățăturilor de credință etc.), deoarece el prin participarea sa mărturisește că este un „specialist” și un bun cunoscător al „disciplinei disciplinelor” și un om pregătit atât din punct de vedere pedagogic-religios, cât și teologic.

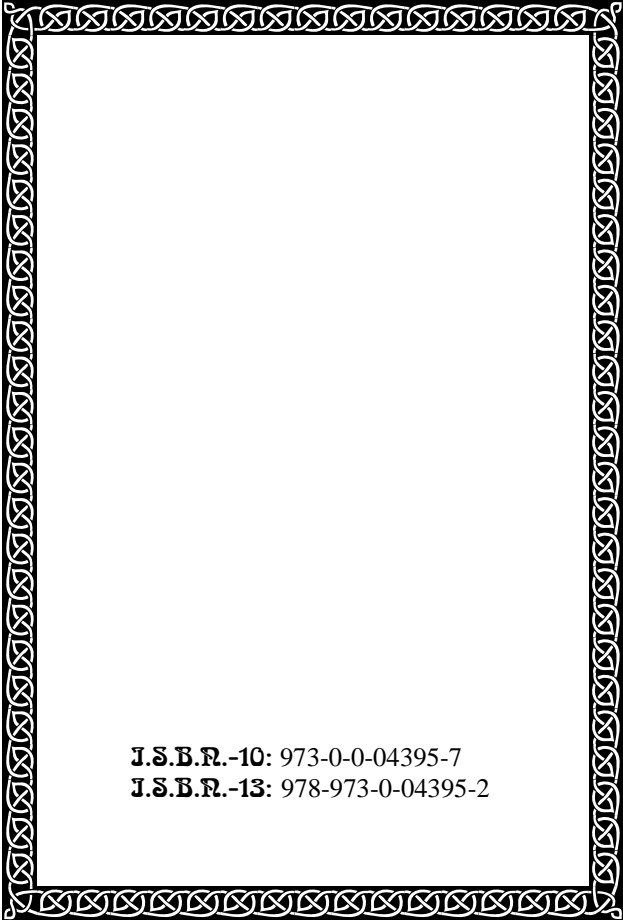
Concluzionând cugetările de mai sus observăm că „omul de la catedră” la ora de instruire religioasă nu este un profesor, ci un model formativ al „prietenilor săi” - elevii, el având doar menirea de a transmite acestora din urmă dragostea de semeni și implicit de Dumnezeu, însă acest lucru se întâmplă numai prin iubire, ci nu prin forță, așa cum aflăm din cuvintele următoare : „Nu te amesteca în conștiința nimănui. E o supremă cruzime să încerci a apăsa pe sufletul cuiva. Între naștere și moarte e

o singură viață nu două. Cu ce drept te amesteci în forul interior al altui suflet? Orice om își are socoteala sa cu eternitatea, dacă sufletul lui e capabil de o astfel de mare socoteală. Crezi oare că poți veni polițienește să robești inima cuiva? Poți să pui pe cineva cu de-a sila pe rug; îi poți sfâșia carnea de pe oase, ... poți să-l prefaci în cenușă ... Se poate. Dar stăpân pe cugetul și pe simțirea altuia nu poți fi prin silnicie niciodată. Un singur imperativ e valabil: al iubirii. O singură cale poate duce spre reală înduplecare: să nu te atingi de libertatea de conștiință altfel decât prin puterea argumentării. Lasă-l deci pe fiecare cu legea lui. Iar dacă ți se pare că nu-i potrivită cu adevărul, pune-i în față convingerile tale, dar cu toată cumpătarea cuvenită.”²³

²³ Simion Mehedinți citat de C. Cucos

Bibliografie:

1. Sfânta Scriptură – Editura Institutului Biblic și de Misiune al BOR – București;
2. C.Cucoș –Educația religioasă, Ed. Polirom, Iași – 1999;
3. idem – Pshihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice, Polirom, Iași – 1998;
4. Prof. Ana Danciu – Metodica predării religiei în școlile primare, gimnaziale și licee, Ed. Anastasia, București – 1999;
5. J. Comenius – Didactica Magna, Ed. Didactică și Pedagogică, București;
6. Pr. Prof. Univ. Dr. S. Șebu – Metodica predării religiei, Ed. Reîntregirea, Alba-Iulia – 2000;
7. Catehetică – manual pentru seminarile teologice;
8. Preot Dr. Ilie I. Ivan – Îndrumător catehetic, Ed. Conphys, Râmnicu-Vâlcea – 2001;
9. V. Țârcovnicu – Pedagogie generală; Ed. Facla, Timișoara – 1975;
10. Dicționar de pedagogie, Ed. Didactică și Pedagogică, București – 1979;
11. I. Cerghit – Perfecționarea lecției în școala modernă, Ed. Didactică și Pedagogică, București – 1983;
12. E.Păun – Sociologia educației, București – 2004;
13. Tribuna învățământului.

I.S.B.N.-10: 973-0-0-04395-7

I.S.B.N.-13: 978-973-0-04395-2